

на фоне экономического кризиса, вызванного пандемией COVID-19 и выходом Великобритании из ЕС. Внутри самой Польши позиции «Права и справедливости» нельзя назвать сильными. Граждане выходят на митинги за сохранение своего членства в Евросоюзе и против некоторых внутривластных решений, например, запрета абортов. Следующие парламентские выборы в стране пройдут в 2023 году, не ранее того же года ожидается вынесение Судом ЕС решения о санкциях в отношении Польши. Таким образом, можно предположить, что текущий статус-кво сохранится в ближайшие два года. Ситуацию могут изменить досрочные парламентские выборы в случае победы сторонников Дональда Туска.

Список использованных источников

1. Официальный сайт Всемирного Банка <https://data.worldbank.org/country/poland?view=chart> (дата обращения - 05.12.2021)
2. Eurobarometer 65 / Spring 2005 <https://europa.eu/eurobarometer/screen/home> (дата обращения - 05.12.2021)
3. Eurobarometer 83 / Spring 2015 <https://europa.eu/eurobarometer/screen/home> (дата обращения - 05.12.2021)
4. Broniatowski, Michał, and Andrzej Stankiewicz. 2021. 'Donald Tusk Says Warsaw "Retreating" on Rule of Law'. *POLITICO*. <https://www.politico.eu/article/donald-tusk-eu-poland-pis-european-parliament-european-commission-warsaw-ursula-von-der-leyen/> (дата обращения - 05.12.2021)
5. Официальный сайт Европейской комиссии <https://ec.europa.eu/eurostat> (дата обращения - 05.12.2021)
6. Most Poles religious but few "strongly committed" to their faith, new data show. 2020. *Notes from Poland*. <https://notesfrompoland.com/2020/03/12/most-poles-are-religious-but-few-are-strongly-committed-to-their-faith-show-new-data/> (дата обращения - 05.12.2021)
7. Broniatowski, Michał. 2017. 'Incoming Polish PM: We Won't Bow to "Nasty Threats"'. *POLITICO*. <https://www.politico.eu/article/mateusz-morawieck-incoming-polish-pm-we-wont-bow-to-nasty-threats/> (дата обращения - 05.12.2021)
8. Eurobarometer 95 / Spring 2021 <https://europa.eu/eurobarometer/screen/home> (дата обращения - 05.12.2021)
9. Expectations from politicians related to migration crisis. *Public Opinion Research Station*. https://www.cbos.pl/PL/publikacje/public_opinion/2017/05_2017.pdf (дата обращения - 05.12.2021)
10. Charlish, Alan, and Anna Wlodarczak-Semczuk. 2021. 'Most Poles Says Govt Should Give Ground in EU Rule-of-Law Row-Survey'. *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/europe/most-poles-says-govt-should-give-ground-eu-rule-of-law-row-survey-2021-10-26/> (December 24, 2021).

ӘОЖ 364.122

ОРТАЛЫҚ АЗИЯ ӨңІРІНДЕГІ УРБАНДАЛУДЫҢ ОРТА МЕРЗІМДІ ЖӘНЕ ҰЗАҚ МЕРЗІМДІ ПРОБЛЕМАЛАРЫ (ҚАЗАҚСТАН МЫСАЛЫНДА)

Нурпеисова Даяна Ғалықызы

gndayana7@mail.ru

Л. Н. Гумилев атындағы ЕҰУ магистранты,
Нұр-Сұлтан, Қазақстан Республикасы

Орталық Азия қалаларының тарихы мыңдаған жылдар бойы терең тамыр жайған. Соңғы уақытта аймақтың қалалары олардың мәртебесі мен рөліне әсер еткен күрделі саяси, экономикалық, әлеуметтік және мәдени қайта құрулардан өтті. Кеңес өкіметі кезінде Орталық Азияда ең алдымен КСРО халық шаруашылығының қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін жаңа қалалар мен муниципалитеттер құрылды. Бұл қалалық елді мекендердің көпшілігі "моноқалалар" (немесе компания қалалары) ретінде құрылды. 1991 жылдан кейін Орталық Азияның көптеген қалалық елді мекендерінде экономикалық белсенділіктің төмендеуі, демек, жергілікті бюджет кірістерінің төмендеуі және қалалық инфрақұрылымның нашарлауы байқалды. Олар сондай-ақ нарықтық жағдайда қалалық дамуды басқару үшін шектеулі мүмкіндіктерге ие болды. Орталық Азия елдері қалалық басқару жүйелерін қалпына келтіру және қалалық жерлерде әлеуметтік-экономикалық дамуды қолдау үшін қалалық дамуға әртүрлі тәсілдерді қолданады. Әрбір елдің қызметтік тізіміне даму жөніндегі үкіметтер мен серіктестерге олардың саясатын оңтайландыруға және Орталық Азиядағы қала дамуының болашақ проблемаларын шешуге көмектесу үшін мұқият зерделеу қажет табыстар да, сәтсіздіктер де кіреді.

Әлем халқының бестен бір бөлігі бүгінде әлемдік ЖІӨ-нің жартысынан көбін құрайтын 600 ірі қалада тұрады. 2025 жылға қарай бұл қалаларда әлем халқының төрттен бір бөлігі тұрады және олар әлемдік ЖІӨ-нің 60% - дан астамын өндіреді [1]. Экономикасы дамып келе жатқан елдердегі қалалардың халқы 2030 жылға дейін екі есе артады, ал олардың құрылыс алаңы 200 000 - нан 600 000 шаршы шақырымға дейін үш есе артады деп күтілуде. [2] Қалалар мен қала тұрғындарының тез өсуі мүмкіндіктер мен проблемаларды тудырады. Бір жағынан, қалалар бизнес пен адамдар үшін мүмкіндіктерді шоғырландыра отырып, экономикалық өсу мен дамудың қозғаушы күштері болып табылады. Екінші жағынан, қалалық инфрақұрылым көбінесе сұранысқа ие болмайды, бұл өмір сүру жағдайының нашарлауына және қоршаған ортаның нашарлауы, мемлекеттік қызметтердің жеткіліксіздігі мен төмен сапасы, аурудың өсуі және денсаулыққа қауіп төндіреді және т.б. Бұл Азия мен әлемнің мегаполистерінде айқын көрінеді. Урбандалу жедел экономикалық және демографиялық өсімді бастан кешіп жатқан Орталық Азия үшін де күрделі проблемаға айналып отыр. Бүгінгі таңда аймақтың халқы 74,5 миллион адамнан асады, олардың 45% - ға жуығы қалаларда тұрады. БҰҰ – ның санақтары бойынша 2050 жылға қарай Орталық Азия халқы 82 миллион адамға дейін өседі, оның 55,2% - ы қалалық жерлерде тұратын болады. 1991 жылы Кеңес Одағы ыдыраған кезде аймақ елдері (Қазақстан, Қырғызстан, Тәжікстан, Түрікменстан және Өзбекстан) негізінен ауыл халқы бар аграрлық-өнеркәсіптік экономикаға ие болды. Тәуелсіздік алған сәттен бастап Орталық Азия елдері қалалық басқару жүйелерін қалпына келтіру және қалалық аудандардағы әлеуметтік және экономикалық дамуды қолдау бойынша өз күш-жігерінде қалалық дамудың әртүрлі тәсілдерін қолданды. Бұл процестердің динамикасы мен негізгі факторлары әр түрлі елдерде, сондай-ақ урбанизация мәселелерін шешу үшін ұлттық үкіметтер жүргізетін саясатта ерекшеленеді. Алайда, мынадай проблемалар Орталық Азияның барлық елдері үшін ортақ болып табылады:

- халықтың салыстырмалы түрде жоғары табиғи өсуі және ауылдық жерлерде жұмысқа орналасу мүмкіндігінің шектеулі болуы, бұл ірі және орта қалаларға көші-қонға, сондайақ елден еңбек көші-қонына алып келеді.

- шектелген су және жер ресурстары аймақта теңізге шығу мүмкіндігінің болмауына байланысты ішінара шектелген, бұл азық-түлік қауіпсіздігі мен ауыл шаруашылығының тиімділігін, әсіресе механикаландыру және жаңа технологияларды енгізу есебінен арттыру мәселелерін көтереді.

Аймақтың әр елі белгілі бір дәрежеде аумақтық дамуға және олардың ұзақ мерзімді әлеуметтік-экономикалық өсуіне ықпал ететін жаңа кеңістіктік құрылымдарды құруға байланысты көптеген проблемаларға тап болады. Мысалы, Орталық Азиядағы кеңестік өнеркәсіптік саясат жаңа қалалардың тез құрылуын және қала халқының өсуін қоса алғанда, айтарлықтай экономикалық және демографиялық өзгерістерге алып келді. Алайда, қалалар мен өнеркәсіптік нысандардың орналасуы негізінен ауылшаруашылық экономикасының қажеттіліктерін қанағаттандыруға және табиғи ресурстарға бай дамыған және шалғай аудандарда айтарлықтай өндіруші салалары мен инфрақұрылымы бар урбанизацияланған аймақтарды құруға бағытталған. 1913 жылдан 1985 жылға дейін Орта Азия республикаларының өнеркәсіптік өндіріс көлемі 225 есе өсті, ал қала халқы он еседен астам өсті [3]. Орталық Азияның урбанизациясы мен индустриализациясы Екінші дүниежүзілік соғыс кезінде басқа кеңестік республикалардан өнеркәсіптік кәсіпорындарды эвакуациялау арқылы едәуір жеделдеді. 1941-1943 жылдар аралығында 142 кәсіпорын Қазақстанға, 30 кәсіпорын Қырғызстанға және 109 кәсіпорын Өзбекстанға ауыстырылды. 1960 жылы аймақтың қала халқы 1940 жылмен салыстырғанда екі есе көп болды, сол кезеңде өнеркәсіптік өндіріс көлемі бес есе өсті. Қазақстанда урбандалу негізінен өнеркәсіптік аймақтарды құруға байланысты болды. 1939 жылы елде 28 қала және 53 қалалық типтегі ауылдар болды; 1945 жылға қарай олардың саны сәйкесінше 38 және 100-ге жетті. Соғыстан кейінгі кезеңде урбанизация ауқымы өсе берді, нәтижесінде 40 жаңа қала пайда болды. Жер қойнауын игеру, кең ауқымды өнеркәсіптік және көлік құрылысы, сондай-ақ тың жерлерді игеру қалаларды дамыту мен өркендетудің негізгі қозғаушы күштері болды. Атап айтқанда, минералдық ресурстарды әзірлеу және мұнай, химия, металлургия және көмір өндіру өнеркәсібін құру Шевченко, Жаңа Өзен, Кентау, Текелі, Қаратау және Жаңатос сияқты қалалардың пайда болуына алып келді. Ертiс өңiрi мен Орталық Қазақстанда жаңа қалалар пайда болды, соның iшiнде Абай, Саран, Шахтинск, Екiбастұз және басқалары.

1980 жылдардың басында Қарағанды, Маңғышлақ және Жезқазған қалаларындағы қала халқының үлесі халықтың жалпы санының 83-89% жетті, бұл қалған Орталық Азиямен салыстырғанда өте жоғары үлес болып табылады [4]. 1991 жылдан кейін Орталық Азияның әрбір елі қалалық және өнеркәсіптік даму серпініне, нысандары мен нәтижелеріне әсер еткен саяси және экономикалық реформалардың өз моделін әзірлеп, енгізді.

Соңғы 30 жылда Қазақстан қалаларын дамыту екі кезеңнен өтті. Алғашқы онжылдықта олардың әлеуметтік-экономикалық даму деңгейінің күрт төмендеуі байқалды. Екінші онжылдықта шикізат бағасының жоғары болуына байланысты экономикалық өсім байқалды, бұл Үкіметке бюджеттік трансферттер есебінен ірі және шағын қалаларға айтарлықтай қолдау көрсетуге мүмкіндік берді. Қазақстанның өнеркәсіптік әлеуетінің басым бөлігі "моноқалаларда" шоғырланған. Мысалы, Степногорск қаласы облыстың өнеркәсіптік өндірісінің үштен бір бөлігін қамтамасыз етеді. Рудный қаласында бір ірі тау-кен өндіру кәсіпорны бар, оның үлесіне өңірдің өнеркәсіптік өндірісінің 57% және салықтың 62,4% тиесілі. Пайдалы қазбалар қорларының сарқылуына және өнімге сұраныстың төмендеуіне байланысты экономикалық даму перспективалары нашарлаған бір кәсіпорны (Арқалық, Жітіқара және басқалары) бар бірқатар қалалар бар. Моноқалалардағы бірқатар өндірістік кәсіпорындар тоқтап тұр немесе толық емес қуатта жұмыс істейді. Олардың жағдайы тозған және ескірген жабдықтармен және білікті жұмысшылардың жоғалуымен күрделене түседі. Соңғы 30 жыл ішінде Қазақстанның өнеркәсіптік саясатының кеңістіктік өлшемі: теңгерімді дамудан кластерлерге дейін, ірі қалалардағы және мұнай кен орындарындағы өнеркәсіптік қуаттардың шоғырлануынан "осьтік дамуға" дейін елеулі өзгерістерге ұшырады. Қысқа мерзімді перспективада индустрияландыру және Өңірлік даму саясаты екі жолмен іске асырылады. Біріншісі – экономиканың басым салаларын өңірлерде тиімді бөлу. Екінші жол – бұл мегаполистер мен оларға іргелес аумақтар

базасында жылдам өсу аймақтарын құру. Агломерациялар Қазақстанның аумақтық құрылымының негізгі нысанына айналады.

Орталық Азияның көптеген елдері үшін урбандалу проблемалары негізінен бірнеше қалаларда шоғырланған халықтың жоғары өсуіне байланысты. Бұл қысым жер мен су ресурстарының шектеулі болуына байланысты Ауылдық жерлерде жұмыспен қамту мүмкіндіктерінің төмендеуіне байланысты күшейе түсуде. Ауылдық жерлерден келген мигранттар негізінен қалалық тұрғын үй, инфрақұрылым және жұмысқа орналасу мүмкіндіктері жаңа тұрғындардың сұранысын қанағаттандырмайтын ірі қалаларда орналасады. Бұл проблемалар халық тығыз орналасқан аудандардың көпшілігінде электр қуатының шектеулі болуымен және ауылдық жерлерде орналасқан шағын және орта бизнес үшін көлік шығындарының жоғары болуымен күрделене түседі. Урбанизацияның тағы бір маңызды проблемасы аймақтағы көптеген елдерде су, жер және энергетикалық ресурстардың шектеулі қорымен байланысты, бұл ұзақ мерзімді перспективада ауыл шаруашылығының кең өсуін мүмкін емес етеді. Мысалы, Қазақстан жер ресурстарына бай, бірақ су жетіспейді, сондықтан оның ауыл шаруашылығын дамытуға ынтасы аз.

Орталық Азияның барлық елдері өз экономикасын әртараптандырып, азық-түлік жеткізу проблемаларын қандай да бір дәрежеде шеше алды. Алайда, жер мен судың шектеулі және біркелкі бөлінбеуі ауыл шаруашылығының кең дамуына мүмкіндік бермейді [5]. Сонымен қатар, ауыл шаруашылығының өнімділігін арттыруға бағытталған экономикалық саясат ауылдық жерлерде жұмыспен қамту мүмкіндіктерінің төмендеуіне әкеледі. Орталық Азия өңірінің елдері аграрлық-өнеркәсіптік даму моделінен индустриялық-аграрлық модельге көшу міндетіне тап болуда, бұл өз кезегінде қалалардың экономикалық өсу мен индустрияландырудың қозғаушы күші ретінде үлкен рөл атқаруын талап етеді. Кеңестік кезеңде Орталық Азияның барлық республикаларында Экономикалық даму модельдері ұқсас болды, өйткені олар ауыл шаруашылығы секторының жекелеген секторларын басым дамытуға, сондай-ақ тау-кен өндіру өнеркәсібін басым дамытуға бағдарланған болатын. Тәуелсіздік алғаннан бері ауыл шаруашылығы мен тау-кен өнеркәсібі жақында құрылған халықаралық сауда институттарымен бірге экономикалық өсуді қалпына келтіруге және одан әрі құрылымдық реформалар үшін негіз қалыптастыруға мүмкіндік берді. Сонымен қатар, Орталық Азия елдеріндегі әлеуметтік-экономикалық, саяси және әкімшілік қайта құрулар әртүрлі модельдер мен тәсілдерге негізделді. Бұл саяси, экономикалық және институционалдық жүйелерде айтарлықтай сәйкессіздікке әкелді. Қазіргі уақытта аймақ елдері әртүрлі кедендік-тарифтік, валюталық, сыртқы сауда, шекара режимдерін қолданады, бұл Кеңестіктік даму және урбанизация саясатына көзқарастардағы айырмашылықтарды анықтады. Қалалық аудандарды кеңестіктік дамыту мен ілгерілетуге өңірлік тәсілді әзірлеу және енгізу осы бұзушы факторларды жеңуге мүмкіндік беретін шешімдерді талап етеді.

Бұдан басқа, өңірдің барлық елдері әлеуметтік-экономикалық саладағы дамудың ұзақ мерзімді проблемаларын еңсеру үшін құрылымдық реформаларды тереңдетуге, әсіресе қайта өңдеу өнеркәсібін дамытуға мұқтаж. Бұл тек қаржылық салымдарды ғана емес, сондай-ақ көп дәрежеде жаңа білім мен технологияларды, жаңа нарықтарға қолжетімділікті және ең бастысы-саясатты әзірлеуге және даму жобаларын іске асыруға жауап беретін жаңа басқару институттарын талап етеді. Осылайша, мұндай басқару институттары орталық үкіметтің негізінде ғана емес, сонымен бірге нақты аумақтардың, экономикалық аймақтар мен қалалардың жергілікті билік органдарына және бизнес құрылымдарына көбірек сүйенуі керек. Бұл жаңа субъектілер мемлекетаралық ынтымақтастықты кеңейту үшін қозғаушы күш ретінде әрекет ету үшін жеткілікті әлеуетті қажет етеді. Урбандалу және қалалық даму процесі соңғы 30 жыл ішінде Орталық Азия елдері үшін күрделі болды. Бұл, ең алдымен, кеңестік урбанизацияның салдарымен, соның ішінде өнеркәсіптік қалалардың

құбылысымен, өндіруші салалардың басым болуымен және аймақтық экономикалардың ауылшаруашылық және шикізаттық мамандануымен байланысты болды. Ұлттық үкіметтердің нарықтық реформаларды жүзеге асыру жөніндегі күш-жігері әртүрлі қарқынмен қабылданды және Орталық Азияның демографиялық және әлеуметтік-экономикалық ландшафтына елеулі әсер еткен бір мәнді емес нәтижелерге алып келді. Көптеген елдерде өтпелі кезең әлеуметтік және экономикалық даму тұрғысынан өңірлер арасындағы айырмашылықтарды тереңдетті, ауыл мен қала халқы арасындағы алшақтықты ұлғайтты және шағын және орта қалалар проблемасын шиеленістірді. Орталық Азияның кейбір елдерінде деурбанизация және деиндустрияландыру үрдісі байқалады.

Орталық Азиядағы демографиялық өсудің, көпші-қонның, әкімшілік-аумақтық және экономикалық қайта құрулардың ағымдағы үрдістері ауылдық аудандар мен қалаларда, әсіресе шағын және орта аудандарда халық санының өсуін жалғастыруға әкеледі [6]. Ірі қалаларда халықтың, өндірістің және мәдени өмірдің көп шоғырлануы күтіледі. Қалаларға халықтың жалғасып келе жатқан ағымы қалалардың өсуіне және жоспарланбаған агломерациялардың пайда болуына әкеледі.

Урбанизацияның жан-жақты саясаты болмаса, орта және ұзақ мерзімді перспективада қала халқының мұндай өсуі ұлттық және аймақтық дамуға қосқан үлесін бұзады және пайда мен мүмкіндіктен гөрі көбірек проблемалар мен проблемалар әкеледі. Мұндай "жалған урбанизацияның" басты кемшілігі оның қалалық инфрақұрылымға және қоршаған ортаға әсері болып табылады. Осылайша, урбандалу өнеркәсіптің барынша энергияны, еңбекті және капиталды көп қажет ететін салаларының бірі болып табылатын қалалық инфрақұрылым үшін елеулі проблемаға айналады. Энергия бағасының тұрақты өсуімен дәстүрлі түрде жаңартылмайтын ресурстарды көп тұтынуды қажет ететін орталықтандырылған жылу және газбен жабдықтау жүйелерін және басқа да коммуналдық қызметтерді қолдау қиынға соғады. Көп ұзамай Орталық Азия үкіметтері табиғи газ, электр және жылу беруді реттеуге және қала дамуының басқа салаларында жаңа нұсқаулар мен стандарттарды енгізуге мәжбүр болады. Осылайша, аймақ елдері урбанизацияға айналған сайын, олар қалаларда, сондай-ақ басқа жерлерде технологиялық инновациялар мен қызметтерді жетілдіру қажеттілігіне тап болады. Урбандалу және агломерацияларды қалыптастыру бүкіл ел бойынша өнеркәсіптік кәсіпорындар мен көлік инфрақұрылымын кеңістікте бөлу мәселелерімен тығыз байланысты.

Орталық Азия Үкіметі қалалық және кеңістіктік дамудың тұжырымдамалары мен стратегияларын нақты тұжырымдайтын урбандалудың тұтастай қамтитын тұжырымдамасын қабылдаған пайдалы болар еді. Мұндай жоспарлау осы саясатты жүзеге асырудың жаңа нысандары мен құралдарын оларды бақылау және бағалау құралдарымен бірге анықтайды. Бүгінгі таңда Орталық Азия елдерінің ешқайсысы урбандалу басымдықтары мен саясатын нақты айқындайтын тұтастай қамтитын стратегиялық құжатты қабылдаған жоқ. Қаланы дамыту мәселелері әртүрлі салалық және өңірлік даму бағдарламаларымен ішінара қамтылған. Сондай-ақ, сабақтастық пен интеграция жоқ; жаңа жоспарлар көбінесе алдыңғы жоспарларды ескерусіз қабылданады. Үкіметтер тиімді, тұрақты және инклюзивті қалалық дамудың проблемалары мен мүмкіндіктерін анықтауға ерекше назар аудара отырып, өзінің өнеркәсіптік саясатын қайта қарап, оны қалалық даму жоспарларымен байланыстыруы керек.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Urban world: Mapping the economic power of cities. McKinsey Global Institute Report. March 2011.

2. Planning, Connecting, and Financing Cities—Now: Priorities for City Leaders. 2013. Washington, DC: World Bank.
3. Народное хозяйство СССР за 70 лет: Юбилейный стат. ежегодник / Госкомстат СССР. М.: Финансы и статистика, 1987. с. 17
4. Народное хозяйство Казахстана в 1983 г. с. 5. Цитируется по Искаков У.М. Города Казахстана: проблемы социально-экономического развития. – Алма-Ата; Наука, 1985)
5. Достан, А. Б. Орталық Азия аймағының су-энергетикалық мәселелері / А. Б. Достан, Абзал Серикулы Егизбай. — Текст : Молодой ученый. — 2020. — № 18 (308). — С. 562-565. Режим доступа: <https://moluch.ru/archive/308/69496/> (қаралу күні: 17.03.2022).
6. Басты бет Қазақстан тарихы Қазақстандағы әлеуметтік-демографиялық үдерістер ХХ ғасырда. Режим доступа: <https://e-history.kz/kz/history-of-kazakhstan/show/8803/> (қаралу күні: 22.03.2022)

УДК 339.924

КОНЦЕПТЫ ПРОШЛОГО В ПОСТРОЕНИИ И РЕАЛИЗАЦИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ В КАЗАХСТАНЕ И КЫРГЫЗСТАНЕ

Ольчикенова Гульмира Кайрбековна

gulmira14k@gmail.com

ЕНУ им. Л. Н. Гумилева Факультет международных отношений, магистрант 1-курса специальности Регионоведение, Нур-Султан, Казахстан
Научный руководитель – к.и.н., доцент Нурбаев Ж. Е.

История играет важную роль в построении государства на основе устойчивого института и формировании государственной идеологии. История является одним из способов конструирования прошлого, так как историки на основе исторических фактов, методики исторического исследования используют прошлое как объект истории. Способ конструирования прошлого может быть и религиозным, литературным, научным или мифологическим. Историки при создании прошлого стараются восстановить предыдущие состояния реальности. Этими состояниями являются факты в лице документов, воспоминаний, артефактов и методика исторической науки.

Построение картины прошлого для современного человека мало чем отличается от построения образа настоящего. Однако в этом процессе есть один важный момент, который заключается в том, что настоящее существует реально, а прошлого нет. Историк имеет только опосредованную связь с событиями прошлого, и эта связь проходит через одно или несколько сознаний свидетелей, составителей тех документов, которые становятся источниками данных для историка и из которых он создает исторические факты. Опора на исторические факты и единая методика работы позволяет создавать картину относительно единообразного прошлого в сознании историков, что и отличает историю от литературы и фантастики. Человечество выработало довольно много способов создания прошлого таких как мифологический, религиозный, научный. При этом и миф, и религия выступают в качестве теории истории. В исторической науке, прошлое строится не только исходя из теории, хотя она остается первичной, важную роль начинают играть и исторические факты.